

Proasta folosire a *inteligentei*

ANDREI PLEȘU

Românii cred despre ei că sunt un popor. Mai inteligent decât altele. Știm cu toții cât e de riscant să faci asemenea generalizări, cât e de greu să măsoară inteligența și cât de nătânge pot fi ierarhizările pe criterii etnice. Admițând că cineva e inteligent, trebuie să adăugăm de îndată că această înzestrare, luată în sine, nu e suficientă. Poți să fii inteligent și să nu știi ce să faci cu inteligența ta, poți să o folosești greșit, pe scurt, poți fi inteligent într-o manieră prostească. Inteligent și stupid. Să inventariem câteva variante. Trei excese și trei carențe, deopotrivă păgubitoare.

Trei excese: 1) **Excesul critic.** Pentru foarte mulți, inteligența e un soi de veghe ofensivă. Nu poți dovedi că îți merge mintea decât în atac, în opoziție, în încăpățănarea de a fi mereu „contra”. Inteligența devine, astfel, echivalentă cu temperamentul nevricos. Nu funcționează decât stimulată de o perpetuă iritare. Pacientul unui asemenea derapaj nu poate intra în dialog decât dacă se enervează, dacă găsește preopinentului nod în papură. Bătăios ca prostul, arțagos, agitat, insul lovit de această umoare e previzibil (adică plicticos) și, în fond, nefrecventabil. Inteligența nu e totuși o simplă modalitate de a fi prost dispus. 2) **Excesul tehnic.** Inteligența se drapează, în acest caz, în terminologie obscură și erudiție de paradă. Abuzează de concepte, se scaldă în inaccesibilul „specialității”, face orice spre a fi greu de urmărit. E un gen de inteligență care nu comunică și își face un titlu de glorie din intranzitivă sa „tehnicitate”. În realitate, inteligența adevărată, inteligența bine folosită, poate transmite (aproape) orice, (aproape)

oricui. Nu există nimic atât de subtil încât să nu poată fi oferit – fără concesi – „consumului” public. 3) **Excesul sofistic.** În excesul acesta cade inteligența care își folosește dexteritățile pentru a falsifica. Căutând nu adevărul, ci victoria sau spectacolul, ea jonglează primejdios cu ideile și cu cuvintele, se felicită de a putea apăra orice punct de vedere și tratează consecvența logică și coerența argumentelor drept simptome ale prostiei sau, în orice caz, ale lipsei de imaginație.

Trei carențe: 1) **Inteligența fără cultură.** Poți fi ager la mințe, dar, pe termen lung, mintea trebuie hrănită și cu altceva decât cu vitamina sa nativă. Nu spun că un negustor inteligent trebuie să citească seara din Shakespeare (deși nu strică), dar cei a căror meserie e legată de vorbire și de comentariu e musai să facă vocalize, confruntându-se cu vorbele și comentariile altora. Puzderia de ziariști, analiști, politicieni, vedete ale micului ecran, scriitori, diplomați, consilieri etc. care se perindă zilnic prin fața noastră ar face foarte bine să nu se bizuie strict pe inteligența lor naturală, pe bunele lor reflexe. Nu doar răspunsuri și spontaneitate. Enumerarea de mai sus îi cuprinde, nu întâmplător, și pe scriitori. Și ei se simt uneori dispensați de a avea lecturi, de vreme ce au talent. Actorii – la fel. Să se uite la premiile Oscar și să vadă cum vorbesc Peter O'Toole, Sean Connery, Forest Whitaker, Meryl Streep ș.a. Dincolo de voci, decolteuri și ocheade, se simt și oarece deprinderi culturale... 2) **Inteligența fără morală.** E o maladie comună. Lumea e plină de lichele vioaie, de derbedei isteți, de lepre și de șmecheri. Malversațiunile cer întotdeauna o anumită mobilitate

mentală. Ipocrizia, populismul, verva electorală de asemenea. Seară de seară văd la televizor tot felul de „băieți deștepți” care mint, se prefac, amestecă borcanele, calcă-n străchini și dau cu băta-n cap. Au, cu toții, destulă inteligență câtă e necesară pentru împlinirea unui program rapid de parvenire, dar nu destulă câtă ar trebui pentru a nu face de râs și – dacă se poate – pentru a-și salva obrazul. 3)

Inteligența fără spirit. Atingem aici un prag, despre care nu putem aduce lămuriri îndestulătoare în câteva rânduri. E vorba de o specie de inteligență care se depășește (și se sacrifică) pe sine, care iese din imediat și circumstanțial, pentru a vedea cerul stelelor fixe. Nu e inteligența cu care te descurci, nu e inteligența cu care pricepi calculul infinitezimal sau *Critica rațiunii pure*, nu e inteligența mercuriană, combinatorie, genialoidă. E facultatea de a plonja în invident, de a simți inactualitatea actualității zilnice, de a veni spre real de la celălalt capăt al lui. A fi inteligent fără spirit e a fi perfect adaptat la lume și la veacul tău (cu toate idiosincraziile lui), a crede că lumea își e suficientă sieși și că inteligența ta e meritul tău. Inteligența fără spirit e una din marile probleme ale modernității. Ea promite mari victorii asupra realului, coroborate cu o masivă pierdere de sens. Decât să evacueze însă problema sensului, inteligența adevărată preferă să treacă drept sminteală. Căci nu există o mai proastă folosire a inteligenței decât folosirea ei prudentă, garantată epistemologic, cuvincioasă. Inteligența adevărată îndrăznește și riscă. Fără să alunece în aroganță și temeritate avidă. ●

Dilema Veche